

MEER DAN BIJEN HOUDEN

A close-up photograph of a bee on a pink flower with a yellow center. The bee is positioned on the right side of the flower, facing left. The flower's petals are a vibrant pink, and the center is a bright yellow. The background is a soft, out-of-focus pink.

KENNISCENTRUM

IMMATERIEEL

ERFGOED

NEDERLAND

BIJEN, MENSEN EN EEN
DUURZAME TOEKOMST

INHOUDSOPGAVE

Duurzame initiatieven vanuit de bijenhouderij	3
> Wat is immaterieel erfgoed?	4
Verduurzaming van immaterieel erfgoed	5
Bijenhouders in vijf groepen	6
> Bijenhouder of imker	6
Wilde bestuivers en honingbijen	7
> Nederlandse bijenhoudersvereniging	7
> Geschiedenis van de honingbij	8
Nieuwe uitdagingen	9
> Doodsaanzegging	11
Infographic: cyclus van de honingbij	12
> Bio-monitoring door honingbij en imker	14
Het belang van bestuivers	15
> Het erfgoed van de imker in het museum	17
> Ambassadeur voor biodiversiteit	17
Een nieuwe balans tussen bij, mens en landschap	18
> Waar komt de honing vandaan?	19
Kruisbestuiving 1: Bijenlandschap West-Brabant	20
Kruisbestuiving 2: Media Park Hilversum	21
Drie routes naar een bij-vriendelijke omgeving	22
Samen naar een biodivers landschap	24

Uitgave van het Kenniscentrum Immaterieel
Erfgoed Nederland (KIEN)

KIEN coördineert sinds 2012 de implementatie van het 2003 Unesco Verdrag in Nederland. KIEN helpt beoefenaars van immaterieel erfgoed met het borgen (ontwikkelen, promoten, doorgeven) van hun immaterieel erfgoed, onder andere door de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Daarnaast werkt KIEN aan kennisontwikkeling ten behoeve van de praktijk van borging van immaterieel erfgoed.

**KENNISCENTRUM
IMMATERIEEL
ERFGOED
NEDERLAND**

Ook in de stad zijn de bloemen van levensbelang.

Bloembollen planten door imker, wethouder en bollenkweker.

Bloembollen in de vorm van een bij.

Imker geeft uitleg over hotel voor wilde bijen.

Duurzame initiatieven vanuit de bijenhouderij

Bijenhouderij is immaterieel erfgoed met een lange geschiedenis. De kennis en de vaardigheden van de bijenhouder staan hierbij centraal. Naast kennis van bijenvolken, hebben imkers inzicht in de natuurlijke omgeving van de bij. Daar bevindt zich immers de bron van de nectar om honing te maken, en daar wordt de bij ook ingezet om boomgaarden of tuinbouwgewassen te bestuiven. Deze natuurlijke omgeving staat tegenwoordig onder druk, want als gevolg van klimaatverandering, bebouwing en intensieve landbouw loopt de biodiversiteit terug. Hier hebben alle insecten – ook de honingbijen – last van. En door de afname van bestuivende insecten, loopt de biodiversiteit nog verder terug, waardoor ook onze eigen voedselvoorziening in gevaar komt.

Het behoud van de ecologische habitat van de bij is daarmee een nieuwe uitdaging voor de bijenhouder. Van oudsher overgeleverde kennis en gebruiken worden door een nieuwe generatie bijenhouders ingezet voor het ondersteunen en herstellen van de leefomgeving van de bijen, en dat komt ook andere insecten, zoals wilde bijen, ten goede. Hierdoor ontwikkelt zich een vorm van bijenhouderij die uitgaat van de levensbehoeften van een bijenvolk, en tegelijkertijd oog heeft voor de draagkracht van de omgeving en door diverse groeninitiatieven, groot of klein, bijdraagt aan de biodiversiteit.

Waarom houden mensen honingbijen? Tot voor kort waren bijenhouders vooral geïnteresseerd in de producten en diensten van hun bijen: honing en de bestuiving van (voedsel)gewassen. Maar dat verandert. Steeds meer mensen houden bijen vanwege

‘een gevoel van verbondenheid met de natuur’, en ‘als bijdrage aan de biodiversiteit’. Actief bijdragen aan landschapsbeheer wordt steeds meer een onderdeel van het houden van bijen. En daarvoor is een goede reden. De afname van bloemen en bloeiende planten betekent voedselschaarste voor de bijen. Maar ook onze eigen voedselproductie komt in gevaar nu het aantal bestuivende insecten afneemt. De situatie is al enige tijd zo urgent dat Nederland in 2018 een Nationale Bijenstrategie heeft gelanceerd:

www.bestuivers.nl/nationalebijenstrategie, een actieprogramma waar meer dan honderd organisaties zich bij aansloten, waaronder Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN).

Met deze publicatie, in eerste instantie bedoeld voor de erfgoedgemeenschap van bijenhouders, wil Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland aandacht vragen voor de nieuwe rol van imkers. Hopelijk zal deze brochure hen inspireren bij hun inspanningen voor behoud van een bij-vriendelijk natuurlandschap, dat zonder ingrijpen verdroogt en verarmt, en bij het op een verantwoorde en toekomstbestendige manier beoefenen van hun erfgoed.

De inzichten en tips in deze brochure zijn ook een handreiking naar een breder publiek, waaronder beleidsmakers, burgers, boeren en tuinders. Velen zetten zich al in voor een beter groenbeleid om de biodiversiteit te verbeteren, maar er is meer nodig om op korte termijn resultaat te boeken. Vergroening en verduurzaming zijn goed voor de honingbij en de wilde bij, voor de natuur en voor onze voedselvoorziening. En daarmee voor ons.

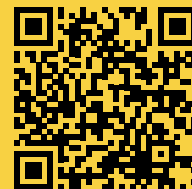

Raam met bijen.

Educatie over een bijenhotel.

Nationale bijenstrategie

Demonstratie van een rookmachine.

Educatie over honingbijen.

Wat is immaterieel erfgoed?

Immaterieel erfgoed is levend erfgoed. Naar het Unesco Verdrag inzake de bescherming van immaterieel erfgoed is immaterieel erfgoed verdeeld in vijf domeinen: festiviteiten, rituelen, sociale praktijken; spreken, zingen en vertellen; uitvoerende kunsten; traditioneel vakmanschap/ambachten; kennis en gebruiken rondom natuur en universum. Van dit laatste is de in deze publicatie besproken bijenhouderij een voorbeeld. Immaterieel erfgoed geeft beoefenaars een gevoel van identiteit en continuïteit. Het erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang

met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en van generatie op generatie doorgegeven. Immaterieel erfgoed is continu onderhevig aan culturele dynamiek. Om in de toekomst te kunnen blijven bestaan, zal het moeten meebewegen met de tijd, in wisselwerking met maatschappelijke tendensen. Dat is niet altijd even makkelijk. In het huidige tijdsgewricht hebben we te maken met zorgen over milieu en klimaat, waardoor de verduurzaming van onze levensstijl hoog op de agenda staat. Dat betreft ook ons immaterieel erfgoed. 🐝

Imker geeft uitleg tijdens het maandelijkse bijenspreekuur in de bibliotheek van Breda.

Imkers bij hun bijenkasten.

Verduurzaming van

Een bijenhouder of imker ‘houdt’ honingbijen. Honingbijen kunnen in West-Europa in het wild moeilijk overleven. Ze worden bedreigd door ziekten en parasieten en kunnen niet het hele jaar door aan voldoende voedsel komen. De oorspronkelijke reden voor het houden van bijen is de honing die ze maken uit nectar. Honing was lange tijd de zoetste stof die de mens kende, en daarmee zeer geliefd en kostbaar. Op kleinere schaal zijn er ook toepassingen voor de bijenwas en het medicinale propolis (een harsachtige stof met een antibacteriële werking die bijen halen uit onder meer boomknoppen). Tegenwoordig is het inzetten van honingbijen voor de bestuiving van land- en tuinbouwgewassen een factor van betekenis geworden.

Het bijen houden is een ambacht dat veel

Bijenraam gevuld met was.

immaterieel erfgoed

kennis en vaardigheden vereist. De imker is immers verantwoordelijk voor het welbevinden van zijn of haar bijenvolken, en waakt over hun gezondheid, voedsel en behuizing.

Vroeger hield men de bijen in een korf, tegenwoordig meestal in getimmerde houten kasten of, nog moderner, polystyreen kasten. In de kasten zitten uitneembare houten raampjes, waarin de bijen en honingraten kunnen bouwen. De koningin van het volk legt daarin haar eitjes, die zich in de raat ontwikkelen tot volwassen bijen. Mocht de imker na de zomer constateren dat de bijen niet genoeg honing hebben kunnen maken als wintervoorraad omdat er onvoldoende bloeiende planten in de omgeving staan om nectar en stuifmeel te verzamelen, geeft hij daarvoor in de plaats suikerwater of suikerdeeg. Met die voedselvervanger kan het volk

toch de winter doorkomen. Imkers interpreteren ook het gedrag van de bijen en handelen daarnaar. Gaat het volk zwermen? Wordt de groep bedreigd door parasieten? Dit monitoren van het bijenvolk is vooral in de lente en de zomer een intensieve bezigheid. Het hele jaar door vormt de varroamijt een gevaar voor de bijen en de bestrijding daarvan vraagt aandacht. Deze mijt voedt zich met eiwitten en vetten uit bijenpoppen, waarna die vatbaarder zijn voor ziekten.

Tegenwoordig is er voor de imker nog een belangrijke taak bijgekomen, namelijk landschapsbeheer. Door de afname van (bloeiende) planten en bomen in Nederland is de voedselvoorziening voor bijen niet altijd toereikend meer, en een nieuwe stroming van imkers zet zich in voor bloemrijke landschappen en meer biodiversiteit.

Sint Ambrosius (340-397) was bisschop van Milaan. Hij is de beschermheilige van de imkers. Zwevend boven zijn wieg zouden bijen honing in zijn mond hebben laten druppelen. Dit zou zijn latere 'honingzoete' preken verklaren. Zijn beeltenis is te vinden in de vorm van bijenkorven en waskaarsen.

Bijenhouders in vijf groepen

1 De **hobbyimker**, die een of enkele bijenvolken houdt. Deze groep bestaat uit traditionele imkers, die de dieren houden voor de honing, en nieuwe imkers, die ook een bijdrage hopen te leveren aan de biodiversiteit. De laatste groep bestaat uit veelal jonge, soms ook stedelijke, bijenhouders en hun aantal groeit. De hobbyimkers vormen veruit de grootste groep: zo'n 70% van het totale aantal imkers.

2 De imkers die bijen houden volgens **biologisch-dynamische principes**, dat wil zeggen op een zo natuurlijk mogelijke manier. Dit betekent onder andere dat honing pas aan het einde van de winter wordt geoogst. bdimkers.nl/bdimkeren/

3 De **agrariër** in de land- en tuinbouw, die enkele volken op zijn erf houdt voor de bestuiving en de honing beschouwt als bonus.

4 De **honinghaller**, die meerdere bijenvolken houdt voor de honing als product voor de verkoop. In Nederland is dit geen verdienmodel.

5 De **professionele bestuivingsimker**, die honderden bijenvolken kan houden en deze verhuurt voor bestuiving. Dit gebeurt vooral in de monoculturen van de intensieve landbouw, zoals de glastuinbouw of de uitgestrekte boomgaarden van fruittelers. Het gaat hier om een kleine groep imkers, die gezamenlijk voldoen aan de vraag naar bestuivende insecten.

Bijenhouder of imker

Een imker is iemand die honingbijen houdt voor bestuiving en/of honingproductie. In het Oudnederlands werd een honingbijenvolk ook wel 'imme' genoemd; een term waarvan 'imker' is afgeleid.

Imkers van het Openluchtmuseum geven een demonstratie.

Wilde bestuivers en honingbijen

Bijen, met hun geelbruin met zwart gestreepte lijfjes, lijken makkelijk te herkennen insecten. Maar naast de bekende honingbijen horen er wel zo'n 360 verschillende soorten wilde bijen thuis in het Nederlandse landschap. Die leven niet in een gemeenschap of kolonie, zoals de honingbij, maar veelal op zichzelf en gedijen alleen in een specifieke biotoop. Ze zijn hierdoor extra kwetsbaar en meer dan de helft van de wilde bijensoorten wordt op het moment bedreigd. Van deze wilde bijen is de hommelt – die lijkt op een bij in een dikke winterjas – de bekendste. Naast de vele bijensoorten is er nog een gevarieerd leger van bestuivende insecten, zoals zweefvliegen, vlinders en zelfs kevers. Al deze wilde bestuivers overwinteren in holletjes in de grond (75%), of in hout, een wijze van nestelen die wordt nagebootst in de 'bijenhôtels' die tegenwoordig populair zijn.

Honingbijen leven samen in een bijzonder samenwerkingsverband, dat bijenhouders een volk noemen. In het centrum van het volk, dat kan bestaan uit 20.000 tot 60.000 bijen, staat de koningin. Alleen zij plant zich voort en legt duizenden eitjes in de van was gemaakte honingraten, waaruit de mannetjes (darren) en de werkbijen (werksters) geboren worden. De darren hebben als enige taak de koningin te bevruchten tijdens de 'bruidsvlucht'. De werkbijen vliegen van bloem naar bloem om stuifmeel en nectar te verzamelen. Bloemen en bestuivende insecten zijn miljoenen jaren samen geëvolueerd, waarbij de plant het insect lokt met geuren en kleuren, en ook voedsel biedt. Doordat de werkbijen tientallen bloemen achter elkaar bezoeken en het stuifmeel zo verspreiden, is

Nederlandse bijenhoudersvereniging

Er zijn in Nederland naar schatting 10.000 bijenhouders. Slechts een heel klein deel, ongeveer 0,5% van alle bijenhouders houdt beroepsmatig bijen. De overgrote meerderheid bestaat uit hobbyimkers, van alle leeftijden en uit alle lagen van de bevolking. De Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV), ontstaan in 2006 uit een fusie van diverse bijenhoudersverenigingen, is met 8500 leden de grootste organisatie van bijenhouders. De NBV heeft 200 lokale verenigingen, waar de imkers samenkomen en elkaar ondersteunen. De activiteiten van de NBV bestaan onder andere uit het organiseren van imkeropleidingen en het werken aan de deskundigheidsbevordering van ervaren imkers, uit de borging van het vak voor de toekomst door lespakketten te produceren en jongeren bij de vereniging te betrekken, en de

instandhouding van een gezonde leefomgeving voor bijen.

Daarnaast is de NBV actief in een netwerk van relevante samenwerkingspartners, behartigt ze de belangen van de bijenhouderij bij diverse plaatselijke, regionale en landelijke overheden.

Naast de NBV bestaan er nog een aantal kleinere verenigingen, waaronder **Imkers Nederland** (met zo'n 1300 leden) en de biologisch-dynamische stichting

BD-imkers. De meeste imkers in Nederland zijn lid van een van de genoemde genootschappen. De drie organisaties werken daarnaast intensief samen binnen het **Imkers Overleg**, en zijn ook op Europees niveau actief. In 2021 heeft de NBV een borgingsplan geschreven en is het bijhouden bijgeschreven in de Inventaris.

www.bijenhouders.nl

www.immaterieelerfgoed.nl/nl/bijhouden

'De draagkracht van het landschap is de basis van alles. Daar moet je met alle betrokken partijen aan werken.'

ARJEN DE GROOT
WAGENINGEN UNIVERSITY &
RESEARCH

het dier een belangrijke (kruis)bestuiver. Terug in de korf of kast wordt het meegebrachte stuifmeel omgezet in 'bijenbrood', dat dient als 'babyvoedsel' voor de larven. De nectar zetten de bijen om in honing, het wintervoedsel voor het bijenvolk. De aangelegde honingvoorraad is ook nodig ter overbrugging van voedselarme perioden, bijvoorbeeld een lange periode van droogte waarin bloemen verwelken. De bijenhouder dient de voedselvoorraad van het volk gedurende het hele jaar in de gaten te houden. Kijkend naar de haperende voedselvoorziening van bijen, maken wetenschappers, natuurbeschermers en imkers zich zorgen over te grote concentraties van bijenkasten, die de draagkracht van de natuurlijke omgeving te boven kunnen gaan. Hierdoor is er mogelijk periodiek niet voldoende voedsel voor de verschillen-

de bestuivers beschikbaar. Met name de effecten van de tijdelijke plaatsing van grote hoeveelheden bijenkasten, zoals wel gebeurt in De Biesbosch of op de Veluwe, wordt onderzocht.

Arjen de Groot van de Wageningen University & Research (wur): 'Het belangrijkste is dat we de draagkracht van het landschap versterken. Dat is de basis van alles. Daar moet je met alle betrokken partijen aan werken. Het probleem zit in de periode dat bijenvolken moeten aansterken nadat ze weken alleen in kassen hebben bestoven, waar de voeding te eenzijdig is. Dan moet je ze beter verdelen over het landschap. Dat vereist samenwerking tussen de imkers. Naturalis Biodiversity Center in Leiden maakt kaarten van het landschap om een beeld te krijgen van de verdeling van bloemen. Op basis daarvan moeten de imkers met elkaar in gesprek gaan. Dat is de toekomst. Dat onderzoek is in volle gang.'

Geschiedenis van de honingbij

De honingbij, die in het wild nestelt in holle bomen en honing produceert als voedselvoorraad voor de winter, leeft al eeuwen in Europa. Totdat suiker vanaf de middeleeuwen steeds gangbaarder werd, was honing de meest begeerlijke zoetstof. Er zijn afbeeldingen bekend uit de prehistorie waarop al honingzoekers te zien zijn, en Egyptenaren hielden 3000 jaar geleden al gedomesticeerde bijen in keramieken korven. In Europa werd lange tijd de typische strokorf gebruikt. Er zijn enkele bijenhouders die er nog steeds mee werken, maar de

meeste gebruiken tegenwoordig de praktischer houten kisten. Voor zover we nu weten, werd in 1633 het eerste Bijenhoudersgilde opgericht in Nederland. Zulke gildes bemid-

delden onder andere bij onenigheden tussen imkers over het plaatsen van bijenvolken in foerageergebieden: destijds blijkbaar ook al een probleem.

Bijen werden hoofdzakelijk gehouden voor de honing en de bijenwas (gebruikt voor kaarsen). Dat bijen onmisbaar zijn voor bestuiving, en daarmee van groot belang voor mens en natuur, werd pas in 1775 ontdekt door de Duitse natuuronderzoeker Christian Sprengel.

Bij-vriendelijke berm in
Noordlaren (Drenthe).

'Er zijn chique kantoren die plompverloren een bijenkast op het dak zetten. Dat noem ik beewashing. Het heeft pas zin als ze er ook twee lindebomen bij planten.'

AAT RIETVELD
VOORMALIG VICE-VOORZITTER NBV
EN AMBASSADEUR BIODIVERSITEIT

Het veranderende landschap Nieuwe uitdagingen

De verschillende bestuivende insecten hebben van oudsher altijd samengeleefd, maar er is in de voorbije decennia veel veranderd. Er is een grootschalige, intensieve landbouw ontstaan die gebruik maakt van chemische gewasbeschermingsmiddelen, ofwel pesticiden. Akkerbloemen kunnen niet tegen de gifstoffen in deze middelen en die zien we daardoor steeds minder. De weidegronden zijn ingezaaid met Engels raaigras, dat geen ruimte laat aan andere gras- en kruidensoorten. Monocultuur dus. De grootschalige landbouw, gericht op één gewassoort, heeft bovendien voor de bestuivers tot gevolg dat er op een korte periode van overvloed schaarste volgt. De chemische middelen zijn bovendien schadelijk voor alle insecten en het bodemleven. Mede als gevolg van deze factoren loopt het aantal insecten schrikbarend hard terug. Dit heeft voor de boeren en tuinders, én voor de biodiversiteit in het algemeen, weer tot gevolg dat er een tekort aan bestuivers kan ontstaan.

We zien in de natuur niet alleen de aantallen bloemen afnemen, maar gedurende het hele jaar loopt ook de variatie aan bloemen terug. Juist die variatie is heel belangrijk voor een gezonde bijenstand. Onderzoek toont aan dat bijen zelf hun immuunsysteem een boost kunnen geven door gebruik te maken van de antibacteriële bestanddelen in de stoffen waarmee ze in aanraking komen: nectar, stuifmeel en propolis. Om dat over een langere periode te kunnen doen, hebben ze vroeg- en laatbloeiende bloemen en planten nodig.

Om de gezondheid van bijen te ondersteunen benadrukken imkers verder het belang van verbindingswegen voor de bij: een goed bermbeleid bijvoorbeeld (met de juiste bloemen, struiken en

bomen en een aangepast maaibeeld), stelt een bij in staat afstanden te overbruggen. Honingbijen kunnen wel drie kilometer vliegen. Dit in tegenstelling tot de meeste wilde bijen, die binnen een gebied van honderd tot honderdvijftig meter rondom hun nestplek voedsel zoeken.

Biologische imkers benadrukken dat zij de bij als uitgangspunt nemen, en proberen met de blik van dit beestje te kijken. ‘De bij is leidend,’ stelt biologisch imker **Albert Muller**. ‘De bij kan alles zelf. Alleen hebben wij zijn voedsel weggehaald, dus we moeten bloemen en heggen opnieuw aanplanten. Ik plant veel aan, daar profiteren de wilde bijen ook van.’ Biologische imkers laten bewust de honing in de raten voor de winter – het is immers de wintervoorraad van de bijen zelf – en oogsten daarna alleen het overgebleven deel. Het vervangen van de honing met het calorierijke, maar vitamine- en mineraalarme suikerwater is wat hen betreft uit den boze.

Geert van Kerckhove, biologisch-dynamisch imker in Amsterdam, zet zich ook in voor het landschap. ‘Er moet voor bijen altijd wat te eten zijn. De rol van de gemeente is daarbij erg belangrijk. Die moet echt maatwerk leveren. Tussen de bloeitijd van de fruitbomen en die

van de linde zit bijvoorbeeld een flink gat. Door de toenemende hitte en droogte hebben planten bovendien minder nectar. Gemeenten kunnen veel doen om zulke gaten te vullen en bijvoorbeeld grote bomen te laten staan en niet te vervangen door kleinere gewassen die veel minder nectar leveren. Ook moet de klimop niet te veel worden gesnoeid, want daar leven ook veel bijen van, wilde en tammel!’

De verschraling van het Nederlandse landschap is een punt van aandacht bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), zo valt te lezen in de Nationale Bijenstrategie. Het patroon is bekend. Heggen zijn grotendeels vervangen door schuttingen of hekken, graslanden ontberen de bloemen en kruiden van weleer, stikstof en pesticiden doden het bodemleven.

Aat Rietveld is jarenlang vicevoorzitter geweest van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV) en is tegenwoordig ambassadeur biodiversiteit: ‘Bijen houden is mijn passie. Maar dat gaat wel anders dan vroeger. Veel imkers veranderen meer en meer van honingjagers in biodiversiteitsdenkers. En dat is ook nodig. Kijk, bijen kunnen niet naar de winkel om eten te kopen. Wij nemen verantwoordelijkheid voor hun voedselvoorziening door te zorgen voor een rijk beplante

‘Er moet voor bijen altijd wat te eten zijn. De rol van de gemeente is daarbij erg belangrijk. Die moet echt maatwerk leveren.’

GEERT VAN KERCKHOVE
BIOLOGISCH IMKER

Insectenvriendelijke berm in Breda wordt ecologisch beheerd en uitgekield gemaaid.

‘De bij kan alles zelf. Alleen hebben wij zijn voedsel weggehaald, dus we moeten bloemen en heggen opnieuw aanplanten.’

ALBERT MULLER,
BIOLOGISCH IMKER

omgeving, voor biodiversiteit. Dat moeten we doen, want er zijn tegenwoordig niet meer al die verschillende bloemen die het hele jaar door voedsel bieden voor bijen. Het Nederlandse landschap is heel sterk veranderd.'

De nieuwe verantwoordelijkheid – met bijbehorende taken – die er nu voor imkers ligt, vraagt om een steeds nadrukkelijker plaats. 'Al zijn er ook bijenhouders die zich hier weinig om bekommeren en zeggen, "ach, dat heb ik altijd zo gedaan, waarom zou het nu anders moeten?"' aldus Aat Rietveld. 'Er zijn chique kantoren die plompverloren een bijenkast op het dak zetten. Dat noem ik bee-washing. Het heeft pas zin als ze er ook twee lindebomen bij planten.' Daar staat tegenover dat recentelijk ook jongere generaties interesse tonen in het bijen houden; hobbyisten die zich bewust bezighouden met de vraag hoe zij als imkers kunnen bijdragen aan natuurbehoud.

NIEUWE BIJENHOUDERS

Een imker van de nieuwe, milieubewuste lichtung is **Renee van Geel**. Ze heeft een zware baan, maar in het weekend, rond de bijenkast, komt ze tot rust. 'De bijen zijn voor mij een soort visualisering van de natuur. Ik zie ze de kast binnenvliegen met een kluit paars stuifmeel. Dan denk ik: waar komt die vandaan? De bijensamenleving laat zien hoe ingewikkeld de natuur in elkaar zit, hoe complex de organisatie van het bijenvolk is en hoe die samenhangt met de omgeving.'

Renee van Geel is nog maar een paar jaar imker. 'In coronatijd begon ik de natuur sterk als iets geruststellends te ervaren. De wereld stond op zijn kop, maar daar ging alles gewoon door. Ik heb toen een imkerkursus gedaan, en kon een stuk land kopen dat we in samenspraak met de gemeente Breda heel bewust zijn gaan beplanten om de biodiversiteit terug te brengen. Daar profiteren ook wilde bijen en hommels van.' De jonge cursisten en

de ervaren imkers zien elkaar nog altijd wekelijks om hun ervaringen te delen en samen problemen op te lossen. 'Mijn generatie heeft een wat andere blik. Wij zijn bewuster in onze keuzes voor natuurvriendelijke mijtbestrijdingsmiddelen bijvoorbeeld. Maar er is wederzijds respect, en we luisteren goed naar elkaar.'

De nvb stimuleert deze brede, natuurgerichte houding. Ze organiseert onder andere cursussen 'ambassadeur biodiversiteit'. De volleerde ambassadeurs zoeken veelal samenwerking met gemeenten. Ze zetten zich bijvoorbeeld in voor een biervriendelijk maaibeeld, zodat er gedurende een langere periode van het jaar wilde bloemen staan. De gemeente Breda is een van de voorlopers van een slim groenbeleid, en werkt al met bij-vriendelijke beplanting. Dat wil zeggen dat er inheemse planten en bloemen worden geplant die insecten daadwerkelijk dienen als voedselbron. 🐝

'Mijn generatie heeft een wat andere blik. Wij zijn bewuster in onze keuzes voor natuurvriendelijke mijtbestrijdingsmiddelen bijvoorbeeld. Maar er is wederzijds respect, en we luisteren goed naar elkaar.'

RENEE VAN GEEL,
IMKER

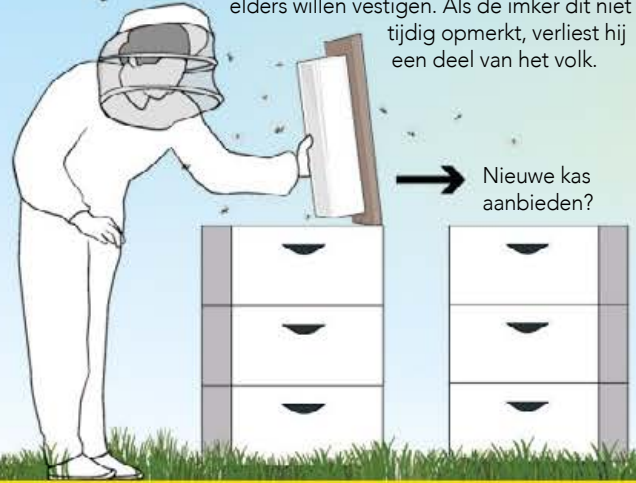
Doodsaanzegging

De vrees dat een bijenvolk sterft of gaat zwermen – waarmee de kostbare bron van honing en bijenwas verdwijnt – vinden we terug in diverse (eeuwenoude) gebruiken. Ook tegenwoordig komt het bijvoorbeeld nog voor dat, bij het overlijden van een imker, dit nieuws aan de bijen in hun korf wordt meegedeeld en de opvolger van de overleden imker officieel aan de bijen wordt geïntroduceerd. Rond de korven wordt een zwarte rouwband gebonden. Bijgeloof? Recent onderzoek laat in ieder geval zien

dat bijen meerdere personen kunnen herkennen. Bijen blijken intelligenter en veelzijdiger dan gedacht – al hadden imkers dus misschien al een vermoeden van dit bijzondere vermogen van de honingbij. 🐝

Imker: De imker controleert regelmatig of een volk gaat zwermen en zwermbijen zich elders willen vestigen. Als de imker dit niet tijdig opmerkt, verliest hij een deel van het volk.

Voedsel: Hulst, sporkehout, Gelderse roos, duindoorn, eenstijlige meidoorn, (pseudo)acacia,, kastanje. Stinzenplanten, zoals gevlekte longkruid, gewone en knikkend vogelmelk, en ook:

Fruitbomen

Rozemarijn

Salie

Tijm

Dichtersnarcis

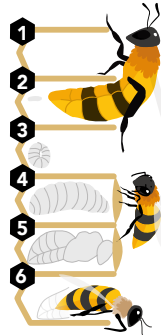
Bostulp

Zomerklokje

LENTE >>

Voortplanting:

Tijdens de zwermtijd worden darren (mannetjes) geproduceerd, evenals nieuwe koninginnen. Nieuwe bijenvolken ontstaan doordat een deel van het volk met een koningin gaat zwermen en zich elders vestigt.

Koningin legt ei

Ei 3 dagen

Larf 6 dagen

Deksel aanbrenge

Pop 12 dagen

Bij komt uit na 21 dagen

Cyclus van

De bloemen en planten en de ha...
aan het welzijn en de ontw...

Imker: De imker laat het volk met rust. Controleert of het volk niet belaagd wordt door muizen en vogels, zoals spechten.

Bijen: Het bijenvolk komt uit zijn winterrust. Voorjaarsontwikkeling: met hogere temperaturen en het verschijnen van bloemen groeit het bijenvolk.

Voedsel: Hazelaars, wilgen, sneeuwroem, slanke en stengelloze sleutelbloem.

(Oosterse ster)

hyacint

Wilde narcis

Bosanemoon

Sneeuwkllokje

(Boeren- en bonte) krokus

Sleedoorn

Gele kornoelje

WINTER

Bijen: Verzamelen nectar en stuifmeel om hun larven te voeden en zodoende bestuiven ze ook de bloemen.

Voedsel: Sporkehout, wilde rozen, Chinese vernisboom, pruikenboom, catalpa. Zomerbloeiende inheemse kruiden. Soorten afhankelijk van grondsoort, vocht en temperatuur. Pluisjes clematis, struikheide en ook:

Wilde liguster

Imker: Wanneer er meer honing is dan het bijenvolk nodig heeft, kan de imker deze honing oogsten. De honing wordt gezeefd en in potjes gedaan. De gezondheid van het volk wordt nauwlettend in de gaten gehouden.

Zomerlinde
Struikheide

ZOMER >>

het bijenvolk

ndelingen van de imker dragen bij
wikkeling van het bijenvolk.

Bijen: Winterrust. Het volk is zo veel mogelijk in rust en leeft van de wintervoorraad. De koningin legt na de kortste dag geen eitjes meer.

Cluster bijen

Imker: Voor dat de winter invalt vergewist de imker zich er van dat het volk voldoende honing heeft om de winter te overleven. In geval van nood kan hij/zij bijvoeden met suikerdeeg.

HERFST

Voedsel:
(Struik) klimop

Imker: planten van bloemen (sept - nov).

Struikheide

Duinroos

PAS OP!

Doordat de winters warm zijn kunnen de bijen uit hun winterrust ontwaken en zo hun wintervoorraad vroegtijdig opmaken terwijl er nog geen nectarbloemen zijn om hun voorraad aan te vullen.

Biomonitoring door honingbij en imker

Een bijzondere rol speelt de honingbij als 'rapporteur' van giftige stoffen (zoals pesticiden, microplastics of zware metalen) in het onderzoeksproject INSIGNIA-EU. Dit project is een initiatief van het Europees Parlement, en wordt verder ontwikkeld door een consortium van universiteiten, wetenschappelijke instituten en bijenhoudersorganisaties. Het wordt gecoördineerd door Sjef van der Steen. Imkers uit heel Europa zijn hierbij betrokken als citizen scientists (burgerwetenschapper). Bijen nemen tijdens hun voedselvluchten allerlei mogelijk vervuulende en giftige stoffen die in bloemen en water terecht zijn gekomen,

naar de bijenkast. Om deze te meten ontwikkelde een wetenschappelijk team een soort kleefstrip die voor bijen niet schadelijk is. Deze strips hangt de imker in de kast. Hiermee worden de onherkenbare kleine hoeveelheden van vervuulende stoffen 'gestapeld' tot meetbare hoeveelheden. Na twee weken stuurt de imker de strips, voorzien van alle benodigde gegevens, naar het team. In het laboratorium worden de strips geanalyseerd. Door dit biomonitoring ontstaat een gedetailleerde staalkaart van milieuvervuiling in het gebied van de bijenkolonie.

www.insignia-bee.eu

Links: de APITrap vangt de microplastics verzameld door het bijenvolk. Boven: de APIStrip wordt onderzocht op 452 bestrijdingsmiddelen.

Bestuiving door diverse soorten bijen, hommels, wespen, vliegen en vlinders is noodzakelijk voor meer dan twee derde van alle gewassen in de wereld. Voedselgewassen voor menselijke consumptie zijn voor een derde afhankelijk van bestuiving, vooral fruitbomen en -struiken. Het belang van bestuivende insecten is dus nauwelijks te overschatten, zowel voor de mens als voor de biodiversiteit als geheel.

Ons voedsel

Het belang van bestuivers

Bij

Kleine vos

Hommel

Het grootste deel van deze bestuiving wordt van oudsher gedaan door wilde bijen. Met de opkomst van de intensieve land- en tuinbouw is de rol van juist de honingbijen als bestuivers steeds groter geworden. Hierbij worden de bijenkasten op een bewuste tijd op een afgesproken plek neergezet. Vooral in de hedendaagse glastuinbouw wordt dan met heel wat bijenvolken uitgerukt, want

binnen het afgesloten universum van de kassen, met kunstmatig gereguleerd licht, lucht, bewatering en temperatuur, is de tussenkomst van de bestuivers cruciaal.

In Nederland zijn zo'n vijftien professionele bestuivingsbedrijven werkzaam.

Mario Coremans is eigenaar van een van die bedrijven. Hij kreeg zijn eerste bijenvolk op zijn twaalfde van zijn grootvader, inmiddels leidt hij een onderneming met ongeveer vijfhonderd

bijenvolken. Hij zet deze volken vooral in bij de teelt van zacht fruit. 'Aardbeien, bramen en frambozen hebben bestuiving nodig om vruchten te geven. Tijdens de bloei zet ik mijn volken in de kassen, zo'n vier tot zes weken lang. Dan verruil ik ze voor nieuwe volken, want zo'n eenzijdige voeding verzwakt de bijen. Daarom verhuis ik de bijenvolken vervolgens naar

'Dat massale plaatsen van bijenkasten is niet goed, maar de discussie over de relatie tussen wilde bijen en de honingbijen loopt nog. We hebben goede cijfers nodig, en onderlinge afspraken.'

MARIO COREMANS
BESTUIVINGSBEDRIJF

Voor de appelteelt is bestuiving door insecten cruciaal.

bloemrijke gebieden, zodat ze kunnen aansterken. Op deze manier kunnen we de teelt van duurzame bestuiving voorzien.'

Arjen de Groot, wetenschappelijk medewerker van de WUR, weet uit onderzoek dat de relatie tussen wilde bijen en honingbijen aandacht behoeft, onder andere vanwege de professionele gewasbestuiving. 'In principe kunnen beide soorten naast elkaar bestaan, maar dan moet je ervoor zorgen dat het landschap genoeg draagkracht heeft. Het probleem zit in de periode waarin bijenvolken moeten "opknappen" na een periode in een kunstmatige monocultuur te hebben geleefd, zoals in kassen. Die bijenvolken moet je vervolgens goed verdelen over het landschap, en dat vereist samenwerking tussen de imkers onderling. Dat is de toekomst. Niet iedereen kan meer voor een dubbeltje op de eerste rang zitten.' Daarnaast wijst Arjen de Groot op de kwetsbaarheid van de wilde bij. 'Dat zijn solitaire dieren, dus als er eentje sterft, zijn de eitjes vaak ook verloren. Een bijenvolk, zoals de honingbijen, steunt elkaar.'

Mario Coremans is zich bewust van de impact die het plaatsen van bijenvolken in bijvoorbeeld De Biesbosch of op de Veluwe mogelijk heeft op de beschikbaarheid van voedsel voor andere – wilde – bijen. 'Dat massale plaatsen van bijenkasten is niet goed, maar ik kan me ook niet voorstellen dat het weren van honingbijen goed is voor de bestuiving van de natuur. De discussie over de relatie tussen wilde bijen en honingbijen loopt nog. We hebben goede cijfers nodig, en onderlinge afspraken. Gemeenten, overheden en bedrijven bijvoorbeeld zouden een slimmer aanplantbeleid moeten voeren, waarbij ze gebruikmaken van planten en bomen die goed zijn voor de bijen. Want het echte probleem is het gebrek aan biodiversiteit.'

Imkerij in het Openlucht Museum

Eenkele musea in Nederland besteden aandacht aan het culturele erfgoed rondom het houden van honingbijen. Zo toont het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem de geschiedenis van de bijenhouderij. In een tuinhuis is een kleine expositie en er is een werkruimte voor imkers. Er staan korven met bijenvolken, die door imkers worden verzorgd volgens de biologisch-dynamische methode. Dat betekent onder andere dat de

bijen zo veel mogelijk hun eigen levensritme kunnen volgen, en er pas na de winter honing uit de kasten wordt genomen. In de strijd tegen de varroamijt wordt afgezien van bestrijdingsmiddelen. Zorg voor het voedselgebied van de bijen vormt een vanzelfsprekend onderdeel van het werk van de imkers. Wanneer ze er zijn, geven de imkers toelichting op hun werkzaamheden en beantwoorden vragen van de museumbezoekers.

Ambassadeur voor biodiversiteit

De NBV biedt sinds 2019 de opleiding Ambassadeur Biodiversiteit aan. Hier leren cursisten om met kennis van zaken de beplanting in hun omgeving bij-vriendelijk te maken.

Dat kan lokaal gericht zijn of grootschalig, maar er wordt altijd gestreefd naar samenwerking met regionale politici en natuurbeschermingsorganisaties.

Om bij te dragen aan een bij-vriendelijke omgeving die niet alleen honingbijen maar ook wilde bijen ondersteunt, heeft de NBV in het coronajaar 2020 een Biodiversiteitsprijs uitgezet. In 2021 vielen verschillende projecten in de prijzen, waaronder Bed & Breakfast bijenlandschap West-Brabant, dat bijenhôtels plaatste, planten inzaaide en lespakketten op scholen aanbod.

Ondertekening van het convenant Bijenlandschap West-Brabant.

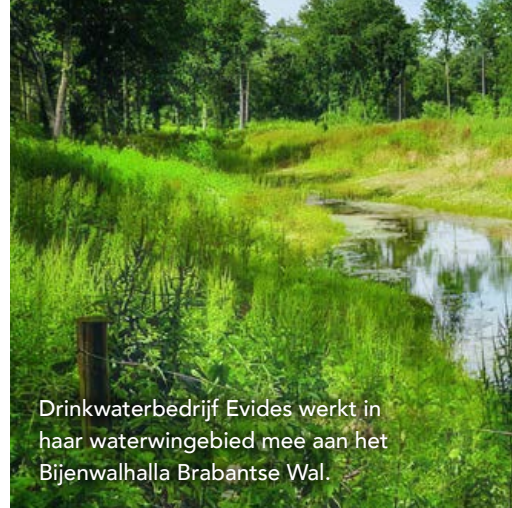

Korenbloemen

Klaprozen op een akkerrand bij Woensdrecht.

Drinkwaterbedrijf Evides werkt in haar waterwingebied mee aan het Bijenwalhalla Brabantse Wal.

Een nieuwe balans tussen bij, mens en...

Het houden van honingbijen was altijd 'vrij'; er gold geen registratieplicht. De Europese Unie heeft recentelijk een registratieplicht voor bijenvolken afgekondigd. In Nederland bestaat er alleen een bijenkastregistratie, al is de exacte invulling ervan nog niet vastgelegd.

Als gevolg hiervan wordt de honingbij wettelijk als landbouwhuisdier c.q. productiedier beschouwd. Dat betekent dat er naast de registratieplicht, dat er ook regelgeving omtrent voeding en verzorging komt. Het maakt bovendien een betere regulering van de concentratie van bijenvolken in de natuur mogelijk. 'Het is belangrijk het landschap

bij-vriendelijk te maken, daar is iedereen het over eens. Dat moet,' zegt **Arjen de Groot** van de wur, 'op een slimme manier.' Dat kan door tuinen bij-vriendelijk te maken. Tegels er

uit, bij-vriendelijke plant er in. Daarnaast kan de gemeente perken en bermen met de juiste bloemen in zaaien en de velden en stadstuinen bloemrijk maken.

Of door bermen in te zaaien, niet te maaien en ecologisch te beheren waardoor de biodiversiteit wordt bevorderd.

Ook kunnen stadsparken en plantsoenen meer worden beplant. Maar dit alles dan wel met de juiste bloemen, bomen en planten. Juiste wil zeggen: planten van Nederlandse, of Midden-/

West-Europese origine, want die zijn samen met 'onze' bijen geëvolueerd. Zo heeft de

Italiaanse variant van de rode klaver de nectar zo diep in de bloem verstopt, dat onze bij er met zijn korte tong niet bij kan komen. 'Bijen van hier vliegen op planten van hier,' stelt **Aat Rietveld**. 'Oftewel inheemse planten!

Zo simpel is het. Bijenhouders dienen zich te realiseren dat hun honingbijen hun voedsel halen uit hetzelfde gebied waar ook wilde bijen en andere insecten foerageren. Het is daarom van

Nederlandse rode klaver

Italiaanse rode klaver

'Bijen van hier vliegen op planten van hier. Oftewel inheemse planten! Zo simpel is het.'

AAT RIETVELD

VOORMALIG VICE-VOORZITTER NBV EN AMBASSADEUR BIODIVERSITEIT

landschap

belang dat zij de draagkracht van dit gebied kennen om te voorkomen dat honingbijen en wilde bijen concurrent van elkaar worden.

Er wordt volop gewerkt om gebiedskaarten te maken en deze draagkracht per situatie te meten. Zo krijgen bijenhouders instrumenten in handen om het aantal bijenvolken per gebied te reguleren – en raken imkers wellicht geïnspireerd om extra bloemen, struiken of bomen aan te planten. De NBU werkt op dit terrein samen met diverse wetenschappers binnen het kader van de Nederlandse Bijenstrategie en andere overleggen.

Imkers met een 'bijenbaard'. Deze vormt zich rondom de koningin, die in zo'n geval door de imker, voor de show, op zijn hals is bevestigd, al dan niet in een kooitje.

Waar komt de honing vandaan?

Bloemen en bloeiende planten lokken bijen en andere bestuivers met hun geur en kleur. De werkbijen zuigen de zoete nectar uit de bloem en slaan die op in een speciale maag. Een 'werkster' kan wel tot 150 bloemen bezoeken voordat haar maag vol zit. Vervolgens vliegt ze terug naar de bijenkast. Daar geeft ze de nectar via de mond door aan andere bijen. Door het toegevoegde speeksel, en na verdamping van ongeveer 80% van het water in de nectar, ontstaat honing.

Een werkster maakt ongeveer tien vluchten per dag; per jaar haalt een bijenvolk ongeveer 125 kg nectar binnen. De ho-

ning wordt ten slotte opgeslagen in de raten van bijenwas en die worden afgesloten met een dekseltje van bijenwas. Op die manier kan de honing heel lang, zeker drie jaar, bewaard blijven.

Wanneer bijen nectar opzuigen uit bloemen, blijft er aan hun harige poten stuifmeel hangen. Dat stuifmeel laten ze bij bezoek aan een volgende bloem deels weer achter en zo vindt bestuiving plaats. Een restgedeelte van het stuifmeel wordt in de korf of kast verwerkt tot voedsel voor de larven en is cruciaal voor de vitaliteit van een volk. Per jaar heeft een bijenvolk ongeveer 25 kg stuifmeel nodig.

Kruisbestuiving 1

Bijenlandschap West-Brabant

Een nieuwe balans vraagt om nieuwe initiatieven, en die zijn er in heel Nederland. Zo heeft de recent opgerichte stichting Bijenlandschap West-Brabant, onder de paraplu van het Brabants Landschap, diverse gemeentelijke instanties verenigd in de ontwikkeling van bij-vriendelijke, groene initiatieven. 'We zijn er trots op dat we een bij-vriendelijk bembestek hebben weten vast te leggen. We

'Je moet leren denken als een bij: om de natuurgebieden met elkaar te verbinden zijn bermen en heggen als verbindingswegen belangrijk.'

RINY VAN EMPEL
BIJENLANDSCHAP
WEST-BRABANT

ontwikkelden in samenwerking met de wu| per gemeente kanskaarten om de beplanting in kaart te brengen. Je moet leren denken als een bij: om de natuurgebieden met elkaar te verbinden zijn bermen belangrijk. Het was een hele toer om al die instanties, zoals gemeentelijke en provinciale bembestuurders en de waterschappen, die zich allemaal bezighouden met die enorme infrastructuur, samen te brengen. Maar het is gelukt. We maaien nu gefaseerd. Zo is er het hele jaar voedsel,' vertelt initiatiefneemster **Riny van Empel**. 'Je moet het echt samen doen.'

Bloemenzee aan de Frits Spitsstraat op het MediaPark in Hilversum.

Kruisbestuiving 2

Media NatuurPark Hilversum

In Hilversum is op initiatief van **Ben Bus**, imker en voorzitter van de Stichting Media NatuurPark, in nauwe samenwerking met de gemeente Hilversum, lokale betrokkenen, diverse fondsen en vrijwilligers, een groots biodiversiteitsproject verwezenlijkt. In enkele jaren tijd is rondom de verschillende omroepstudio's een prachtig wandel- en natuurgebied met ecologisch beheer hersteld; een groene oase voor mens, plant en dier.

Aanleiding hiervoor was de door Bus geconstateerde achteruitgang van de bijenstand in een verschaalde natuurlijke omgeving. Bus maakte samen met tuinontwerpster **Karen van Schothorst** een plan, dat de leefbaarheid en de biodiversiteit van het gebied, dat tot die tijd vooral bestond uit bedrijventerreinen, vormgaf (zie www.media-natuurpark.nl). Stadsfondsc commissie Media Park van Hilversum steunde het plan, evenals de gemeente. Met die steun konden nieuwe sponsors worden gevonden.

In het plan zijn concrete beheerdoelen opgenomen voor de nabije en verre toekomst. Van Schothorst: 'Belangrijk is dat alles wat we planten en zaaien wordt ingekocht bij kwekers die biologisch gekweekte, inheemse planten aanbieden uit zaden en planten geogst in ons eigen land. Dit laatste om ervoor te zorgen dat de bloeiperiode aansluit op het moment dat insecten (dus ook wilde bijen) in Nederland vliegen. Planten geteeld met insecticiden of andere giftige bestrijdingsmiddelen zijn uit den boze, want die verzwakken de insecten. Insecten worden op hun beurt weer gegeten door vogels en reptielen, die daardoor ook weer verzwakken.'

'Geen exoten!' benadrukt ook Ben Bus. 'Daar hebben veel insecten niets aan. Door vaak te maaien

en te wieden haalt de mens het eten voor bijen en andere insecten weg. Laten we allemaal beginnen om de biodiversiteit weer terug te brengen.' **Joost Volkerts**, hoofd groendienst van de gemeente Hilversum, denkt er ook zo over. Hij plant in zijn gemeente veel inheemse planten en bomen en gebruikt uitsluitend onbespoten zaden. Zijn werkgebied wordt beheerd met de nodige zorg en aandacht, en Volkerts probeert daarbij 'mee te bewegen' met klimaat en planten.

Stichting Media NatuurPark communiceert over haar activiteiten onder andere via de eigen website. Hierop zijn ook diverse educatieve projecten, zoals een wandelroute en een Media NatuurPark Expeditiekaart voor basisscholen, te vinden.

Bart Heller, wethouder natuur en groen in Hilversum, vertelt over het werk van de Stichting: 'In dit initiatief lopen de belangen van de imker en van natuurbeheer parallel. Meer "mooi groen" in de leefomgeving is hét thema voor iedereen. Het verhoogt de leefbaarheid en het woonplezier in de gemeente, en versterkt de sociale cohesie. Inwoners waarderen dat. Behoud van erfgoed, zoals van de bijenhouderij, komt daar nog bij. De verbetering van de biodiversiteit wordt daarin automatisch meegenomen, maar is voor velen wat abstracter. De rol van de gemeente is "faciliteren, subsidiëren en publiciteit genereren". Ik heb gemerkt dat alleen al het uitspreken van steun, door middel van een letter of intent, een project kan ondersteunen, bijvoorbeeld wanneer de initiatiefnemers subsidie willen aanvragen.' Het project won diverse prijzen, waaronder de Green Spot prijs van Natuur & Milieu, de **BNV** Biodiversiteitsprijs en de prijs Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

'In dit initiatief lopen de belangen van de imker en van natuurbeheer parallel. Meer "mooi groen" in de leefomgeving is hét thema voor iedereen.'

BART HELLER
WETHOUDER NATUUR EN GROEN
IN HILVERSUM

Drie routes naar een bij-vriendelijke omgeving

Voor wie concreet aan de slag wil om de omgeving aantrekkelijker te maken voor bijen geven we hier in het kort drie routes. Elke variant is toe te passen niet alleen door bijenhouders, maar door iedereen die de biodiversiteit in zijn omgeving wil versterken.

ROUTE 1

Naar een bij-vriendelijke tuin

Wat kun je zelf doen om een omgeving te creëren die bijen en andere insecten voedt en beschermt? Het belangrijkste is: het aanplanten van inheemse bloemen, struiken en bomen. Die geven voedsel aan inheemse insecten. Dus tegels er uit, bij-vriendelijke bloemen er in. Gebruik bij voorkeur biologische planten en zaden. Hiermee voorkom je dat insecten in contact komen met gif. Zie voor meer tips: www.bijehelpdesk.nl

ROUTE 2

Naar een bijenlandschap

Niemand kan in zijn eentje het huidige landschap veranderen in een toekomstbestendig, bij-vriendelijk landschap. Daar is samenwerking voor nodig tussen meerdere partijen: burgers, overheden, agrariërs, bedrijven en wetenschappers.

Door samen te werken in een 'bijenlandschap' kunnen verschillende partijen hun maatregelen op elkaar afstemmen, waardoor deze elkaar gaan versterken. Om bijen en andere bestuivers te helpen, is het van belang niet alleen te kijken naar maatregelen die op zichzelf staan, zoals een enkele bloemenberm of bijenhotel. Juist de verschillende maatregelen die elkaar versterken zijn van belang voor een gevarieerd en voedselrijk landschap. Daarom is het zaak goed na te denken over inrichting en beheer van een groene infrastructuur en over de samenhang van de maatregelen van alle partijen die betrokken (willen) zijn. Dat vraagt om coördinatie en samenwerking en het vergt vaak ook geduld.

Op www.hulpvoorbestuivers.nl staat een routekaart, met allerlei tips voor een goed functionerend bijenlandschap. Deze zijn gebaseerd op praktijkvoorbeelden die zijn vastgelegd bij de ontwikkeling van een aantal bijenlandschappen.

ROUTE 3

Media Park Hilversum als groen bedrijventerrein

Op en rond het Media Park Hilversum, op het eerste oog een terrein met kantoren en studio's, is een ambitieus, groen samenwerkingsproject gerealiseerd: Media NatuurPark (zie p. 21). In het plan zijn zeven fasen te onderscheiden, die we hier omschrijven met tips en aandachtspunten.

Zie www.medianatuurpark.nl.

Bijenkasten op het Media NatuurPark in Hilversum.

FOTO: xxx

- 1** Een groen visioen: zie je mogelijkheden voor een park, bos of berm in de gemeente?
- 2** Overleg met de gemeente. Voelt die ervoor? Hoe kan die erbij betrokken worden? Formuleer waarom de gemeente ook baat heeft bij het plan.
- 3** Zet een organisatie op, bijvoorbeeld een werkgroep of een stichting. Hiervoor moet een goed en divers bestuur met kennis, contacten en doorzettingsvermogen worden samengesteld.
- 4** Zoek financiering. Kijk naar mogelijkheden in gemeentelijke of landelijke fondsen, en zoek sponsors onder lokale bedrijven.
- 5** Schrijf een gedegen plan en formuleer beheerdoelen voor de toekomst. (Zie het Ecologisch Groenplan Media NatuurPark).
- 6** Zet vrijwilligersnetwerken op die de aanleg en het beheer uitvoeren.
- 7** Creëer steeds draagvlak en communiceer helder over je doelen en activiteiten via lokale media, een website of via sociale media. Zorg ook voor educatie ter plekke en betrek scholen in de omgeving bij je plannen.

Samen naar een biodiversers landschap

Heeft het houden van bijen altijd een positief effect op de natuur? Dat hangt ervan af.

Het houden van bijen door hobby-imkers met enkele kasten kan een bijdrage leveren aan de bestuiving van bloemen en planten in de omgeving, afhankelijk van de specifieke lokale omstandigheden. Het betreft de imker, en misschien de mensen in zijn of haar omgeving, bij deze bijzondere insecten, en hiermee ook bij de natuurlijke omgeving. Imkerschap kan inzicht geven in de samenhang tussen het leven van mensen en insecten, het landschap, de seizoenen en de klimaatverandering. En, zo blijkt, het kan inspireren tot acties die het natuurbehoud ondersteunen. Die hoeven niet altijd groots te zijn, ook kleine initiatieven of projecten kunnen bijdragen aan een gezonde natuur, nu en in de toekomst. Daarbij is het van belang dat de imker zich verantwoordelijk voelt voor het voedsel van zijn of haar bijen en zelf – mogelijk samen met straat- of buurt-

bewoners, of met de gemeente – zorg draagt voor ‘slimme’, bij-vriendelijke beplanting in de omgeving.

Gelukkig zijn er steeds meer bijenhouders die het belang hiervan inzien, en zich inzetten voor een biodiverse omgeving. Van honinghaler is de imker ook een biodiversiteitsdenker geworden. Het is dan ook effectief om in het kader van het vergroenen van de omgeving, bijenhouders te ondersteunen in de borging van het immaterieel erfgoed, zodat kennis zich blijft ontwikkelen. Bijenhouders hebben laten zien dat hun kunde op het vlak van het bijhouden en kennis van de natuur in het algemeen, als immaterieel erfgoed overgedragen van generatie op generatie, steeds opnieuw, en op een nieuwe manier, relevant zijn. Zo profiteren mens en natuur van de bijzondere kwaliteiten van de bijenhouder en van de bij. En hopelijk kan dit fascinerende insect hierdoor nog lang zijn natuurlijke gedrag blijven vertonen en een bij-eigen leven leiden.

Deze brochure is onderdeel van een breder onderzoek naar de wijze waarop immaterieel erfgoed een actieve bijdrage levert aan een duurzame omgang met onze natuurlijke omgeving. Hiermee toont dit erfgoed zijn vitaliteit en beweeglijkheid, en zijn belang voor onze huidige en toekomstige leefomgeving.

COLOFON

‘Meer dan bijen houden. Bijen, mensen en een duurzame toekomst’ is een uitgave van KIEN, 2023.

KIEN maakt deel uit van het Nederlands Openluchtmuseum, Hoeflerlaan 4, 6818 SG Arnhem
+31 (0)26 3576 113
info@immaterieelerfgoed.nl
www.immaterieelerfgoed.nl

Auteur

Jet Bakels

Eindredactie

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed
Nederland

Met dank aan

Ben Bus, Mario Coremans, Riny van Empel, Renee van Geel, Arjen de Groot, Bart Heller, Geert van Kerckhove, Albert Muller, Karen van Schothorst, Sjef van der Steen, Joost Volkers. Met speciale dank aan Aat Rietveld. De auteur sprak met hen in de periode 2022-2023.

Infographic en vormgeving

Chantal van Wessel, **vizualism**

Beeldmateriaal

Jet Bakels, Ben Bus, Mario Coremans, Riny van Empel, Freepik (cover), Erik de Jonge, KIEN, Aat Rietveld, Jozef van der Steen, John Vegt, Dorothé Vriezen.

Tekstredactie

Monique den Ouden

Drukwerk

Libertas Pascal, Utrecht

Papier

Deze brochure is gedrukt op ‘voorBIJ’-papier met bermgras afkomstig van bij-vriendelijke bermen.

voorBIJ©